

Szitakötő

A detailed close-up photograph of a horse's hoof, showing the intricate texture of the hoof wall and the central frog.

Patkófalva
Biceg patkója
Megpatkolt köröm
Jég hátán
Ubul és barátai

A close-up photograph of a horse's head in profile, facing left. The horse has a white blaze on its face and a brown mane. Its mouth is slightly open.

Szerencsés jó napot!
Szerencse-matek
Növények –
telelők, télállók
Nézzük együtt ...
Ország Lili képeit!

SZERENCSEPATKÓ

Kárpáti Tibor > SZERENCSEKOVÁCS	1
Pap Vanda > PATKÓFALVA	2
Búth Emília > KÖRHINTA	4
Z. Karvalics László > A SZERENCSEKOCKÁTÓL A SZÁMÍTÓGÉPIG	6
Salgó Nóra > CSAPSZÉK A CSÁMPÁS PATÁHOZ	8
Kapitány Máté > BICEG PATKÓJA	10
Jámborné Balog Tünde > SZERENCSES FLÓTÁSOK	12
Baksza Dániel > A KOVÁCS SZERENCSEJE	14
Bakos Tibor > BÜKKÖSI ROSSZ MANÓ SZERENCSEJE	16
Hegedűs Pál > SZERENCSE-MATEK	18
Salamon Kitti > MAJSZTER ÉS A NAGY SLAMASZTIKA	20
Bene Zoltán > VARÁZS-SZERENCSEPATKÓCSKA	22
Nézzük együtt ... ORSZÁG LILI KÉPEIT!	24
Inczedy Tamás > UBUL ÉS BARÁTAI	26

Fecske Csaba > BALSZERENCSEPATKÓ	28
Turzó Lívia > SZERENCSES JÓ NAPOT!	30
T. Ágoston László > A SZÜRKE LÓ PATKÓJA	32
Németh István > AZ ÖRDÖG PATKÓJA	34
Victor András > MEGPATKOLT KÖRÖM	36
Németh Bálint > ÁTVERÉS AZ EGÉSZ	38
Salgó Nóra > KITALÁLÓS	39
Fecske Csaba > KÖRMÉT MERESZTI	39
Kricsfalussy Beáta > Jég hátán	40
Pánti Irén > TELE VAN AZ ERDŐ HOVAL	42
Szigeti Zoltán > NÖVÉNYEK - TELELŐK, TÉLÁLLÓK	44
Kállay Kotász Zoltán > A MUMUS	46
Somfai Anna > VÁMPÍROK	borító3
CSINÁLD MEG A SZERENCSEDET!	borító4
illusztrációk > Láng Anna, Benedek Virág, Pap Kata, Maros Krisztina, Macsinka Zsolt, Moldován Mária, László Luca, Török Eszter	

Szerkesztők > Horgas Judit, Levendel Júlia, Horgas Béla
Grafikai tervező > René Margit, Pákozdi Ferenc
Olvasószerkesztő > Bognár Anikó

Kiadja > a Liget Műhely Alapítvány
Szerkesztőség címe > 1122 Budapest, Kísvábhegyi út 4-6.
E-mail > info@szitakoto.com
Internet > www.szitakoto.com
ISSN 1789-4972

Támogató > Open Society Institute, Norvég Civil Támogatási Alap
Partnerek > Alapvető Jogok Biztosának Hivatala, UNICEF Magyar
Bizottság Alapítvány, Magyar Helsinki Bizottság,
Kieselbach Archívum

Nyomdai kivitelezés > Keskeny és Társai 2001 Kft.
Terjeszti > a Lapker Zrt. > Előfizethető közvetlenül a kiadónál,
a hírlapkézbesítő postahivataloknál és a HELIR-nél
(1089 Budapest, Orczy tér 1.)
Előfizetési díj egy évre > 3780 Ft | Megjelenik negyedévente

The illustration features a dark blue horse in profile, facing left. Its mane and tail are filled with numerous small, white, star-like specks. A large, yellow crescent moon is positioned in the upper right corner of the horse's mane. The horse's body is a solid dark blue, and its legs are also dark blue. A single, bright yellow horseshoe is attached to its front right hoof. The background is a warm, textured gradient of brown and orange tones, suggesting a sunset or sunrise. The overall style is graphic and stylized.

SZERENCSEPATKÓ

Szerencse- Kovács

Tündér lábnyoma porából,
hét boszorkány vasorrából
kovácsold a szerencsédet,
sárkány fűtse kemencédet! Hej!

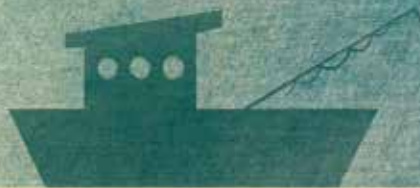
Legyél víg szerencselovag,
holdpatkóval patkold lovad,
tüzes mennykő darabkája
kerüljön csizmád sarkára! Hej!

Legyél kovács vagy rímkovács,
patkoljál meg hét grifftojást,
ha villámlik és mennydörög,
patkoljál meg hét ördögöt! Hej!

Hogyha ismered a tréfát,
patkold meg az ajtófélfát,
ha ez mégsem hoz szerencsét,
egyél egy tál békalencsét! Hej!

KÁRPÁTI TIBOR

Patkófalva

Valahol a Duna mentén, íves kanyarulatban domborodott Patkófalva. Nevét patkó formájáról kapta - öblöt ölelt kelet felől. S mint patkóban a szegek, úgy emelkedtek a faluban a főbb gyülekezőhelyek, ezek köré gyűrűztek a piros tetős házak, kertek, veteményesek.

A falubéliek száma éppen háromszázharminchárom volt, egy lélekkel sem több, sem kevesebb. Ha egy pihésbajszú legény vagy pénzmaillatú leány elment szerencsét próbálni, a szomszéd faluból megjelent egy ifjú és beházasodott. Ha valakit elszólított az ég, rögvest új gyermek született, így mindig pontosan háromszázharminchárman lakták a csudálatos Patkófalvát. Az asszonyok aszaltak, tésztát gyúrtak, a férfiak kaszáltak, lyukat fúrtak, a lányok köpültek, teregettek, a fiúk füstöltek, terelgettek. A gyerekek krétával rajzoltak, borsót fejtettek, szamócát válogattak, malacot etettek.

A boldog élet Patkófalván bejáratott körforgásban morajlott, míg csak egy napon vándor nem érkezett az öböl felől, halászhajón, és oldalán ott fújtatott a pejtarka Iván Cocó. Össze is gyűlt a falu az öbölnél, félbehagyták a répapucolást, tehénfejést, matektanulást, gereblyézést. Úgy szaladt a nép, ahogy Iván Cocó szeme kékje szájról szájra járt a faluívén. Mert Patkófalva lakói ilyet még nem láttak; a lónak emberszínű szeme volt - így mondták -, kékebb az ég kékjénél, hidegebb a jégnél, varázslatosabb minden aranyfűrnél. A falu népét furdalta a kíváncsiság, hol lelte e pejlovat a vándor. De az nem szólt egy szót sem, csak lenyúlt és felhúzta Iván Cocó jobb mellső lábát. A falu népe hátrahőkölt. A lópatkó pontosan Patkófalva

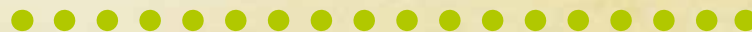
térképét mutatta, a szegek az épületeket, a díszítések a házakat, íve az öböl ívét követte. Mese nincs - gondolta a népség -, a vándor maradásához nem férhet kétség. Összehívtak hát egy rendkívüli gyűlést, s időt kérve elvonultak a faluházba.

Tanakodtak, okoskodtak, számot vetettek; hiába indul egy tejfölös hajú legény szerencsét próbálni a jövő héten, menyegző is lesz éppen. Az idősebb hentes kilencvenkettedik már, de a dédunokája kisdedet vár. Az asszonyok az asszonyokkal, a férfiak a férfiakkal dugták össze a fejüket. A gyerekek botokkal rajzoltak

számokat a föld porába. Diskuráltak, lakhatnak-e Patkófalván nem éppen háromszázharminchárman. A vándorral az háromszázharmincnégy, a páros szám szerencsétlen, az maga lenne a vég. Ekkor a falu népe csudálatos nyerítést hallott, s mindenki tudta nyomban, hogy ha ezentúl Iván Cocót is helybélinek nevezik, ő lesz a háromszázharmincötödik.

Így maradt végül Patkófalva páratlan falu a Duna mentén, ahol az asszonyok krumplicsedés, a férfiak tetőfedés, a lányok hímzés, a fiúk cséplés, a gyerekek madáretetés, a vándor pedig hegedülés közben kacsinthatott oda egyet Iván Cocónak, ha úgy támadt kedve.

PAP VANDA

Körhinta

Éliás meglátta, Tóbiás felvette, Dödölle hazavitte. Bár ne tették volna. Mióta náluk van az árokparton talált patkó, pokol az életük. Reggeltől estig vitatkoznak, veszekednek. Éjszakánként álmatlanul forgolódnak, fél szemük nyitva, lesik a másikat, nehogy kionsonjon a házból, hóna alatt a szerencsével.

Békétlenség, bizalmatlanság ez a patkó, átok, nem szerencse, ahogy azt elsőre gondolták! Kié a talált tárgy? Kié a patkó? Azé, aki élelmes volt, s rálelt? Azé, aki nem volt rest, s lehajolt érte? Azé, aki ügyesen a tarisznyájába tette, s fáradságot nem ismerve, hazáig cipelte? Ezen folyt éppen (és megint) a vita. Éliás a mondat végére ért, Tóbiás még nem kezdte el a mondókáját, így Dödölle sem tudott még közbevágni. A hirtelen támadt csendben jól hallatszott a kopogás.

- Ki kopog?
- Bújj be!
- Nyitva van... - kiáltottak egyszerre.

Az ajtóban szőke sörényes, rövid lábú, tömzsi ló állt. Széles hátú, nyerges sose viselt, izmos muraközi ló.

Betessékelték. Sanya, a ló, megtorpant az előszobában. Csak kérdezne valamit, aztán megy

is. Minden útjába eső házba bekopog, de eddig még nem járt szerencsével.

Éliás szeme felcsillant. Tóbiás felemelte a mutatóujját. Dödölle szaladt a kamrába, kihúzta a palacsintasütő alól a rozsdás patkót (jobb helyet nem találtak neki, oda dugták egymás elől).

- Ez az?
- Csak nem ezt keresed?
- A tiéd? - kérdezték egyszerre.
- Nem! - ingatta fejét a ló.
- Biztos?

Dödölle, mivel még mindig az ő kezében volt a patkó, inge ujjával megdörzsölgette a vasat, de Sanya így sem ismert rá.

- Nézd meg jobban! - biztatták a lovat.
- Hiába... - csóválta a fejét, lengette szőke sörényét a muraközi. - Ez valaki másnak hiányzik! Ott kellett volna hagynotok, ahol találtátok, hátha visszamegy érte, aki elveszítette.

Ez nekik eszükbe sem jutott. Felültek hát mindhárman a nyerges sose viselt, széles hátú muraközire, s útnak indultak. A ló (egy patkója hiányzott) sántikálva, bicegve vitte őket. Három nap, három éjjel keresték a helyet, ahol Éliás a patkót meglátta, de sehogy nem találták. Hárman

A stylized illustration of a carousel horse, white with a golden mane and tail, and a blue saddle. The horse is mounted on a wooden platform with orange and white stripes. The carousel is under a large, striped canopy with a red and white pattern and a blue decorative border. The background is a dark blue night sky with several yellow stars of varying sizes. The overall style is whimsical and artistic.

három irányban mentek volna, de a ló egyszerre csak egy felé tudott, ment, ment az orra után. Egyre simábban, egyre kevesebbet döccenve, egyre gyorsabban haladtak.

- Itt már jártunk...

- Ezt már láttuk...

- De hiszen mi körbe-körbe... - kiáltották egyszerre.

Hát persze! A körhinta, amin ültek, csikorogva-nyikorogva pörgött-forgott. Forgott velük a világ. Tavasz, nyár, ősz, tél. Fűvek, fák, házak, virágok. Erdők, mezők, hegyek, folyók, tavak. Sütött a nap, fújta a szél, esett a hó, szirmok kavarogtak... Bár örökké tartana, gondolták.

Hogy aztán mi történt? Nem tudom. De a mesének itt (sajnos? szerencsére?) vége.

BÚTH EMÍLIA

LÁNG ANNA rajzai

A SZERENCSE -kockától...

Száz emberből 99-nek nem mond semmit a francia nemesember, Antoine Gombaud (ejtsd: antoán gombó) neve. A 17. század kellős közepén a becsület természetéről írogatott, és a korabeli szalonok kedvelt szellemi párbajhőseként mindenkiel mindenről vitatkozott. Emellett szenvedélyes szerencsejátékos is volt, néha sokat nyert, máskor még többet veszett. Próbálkozott kiszámolni az esélyeket, amelyek győzelemhez segítik, de mivel érezte, hogy ez nem amatőr matematikusnak való feladat, feladványt gyártott a „profiknak”.

Noha a középkori előzményeket is fontosnak tartják, százból 99 könyv mégis ahhoz a pillanathoz köti a modern valószínűségszámítás megszületését, amikor a magát De Mére lovagnak nevező, egyre több fogadásba, kocka- és kártyajátékba bonyolódó Gombaud rávette a kor elismert tudósát, Blaise Pascalt (ejtsd: bléz pászkál), hogy oldjon meg egy feladványt. Pascal társat vett maga mellé, egy művelt, sokoldalú, villámgyú jogászt, Pierre Fermat-ot (ejtsd: pjer fermá), akivel sok-sok levélváltás után eljutottak számos alapvető tétel felállításáig. Ezekkel nemcsak megteremtették a matematika egyik új ágát, hanem a számítástechnika alapjául szolgáló

információelmélet fő gondolatait is kimondták, ami nélkül nem volna internet meg okostelefon sem.

A szerencsejátékok izgalmát rendszerint az adta, hogy pénzben játszották, így minden egyes döntésnek tétje volt. A nagy előrelépés abban rejlett, hogy nemcsak a valószínűséget tudták a számok nyelvén kifejezni, hanem a kockázat is „megszelídíthetővé” vált.

» Felismeritek a 'kockázat' szóban, hogy a dobókockát rejti?

A kockázás ősi emberi tevékenység, a régi Egyiptomban, Kínában, Indiában is találtak szerencsejátékhoz használt kockákat. A görögök furcsa alakú csontdarabkával, az *asztragalosszal* játszottak, és Ázsia nomádjainál is nagyon népszerű volt. Magyar területen, a Balatonudvari-Fövenyes lelőhelyen is találtak kései avar kori, juhok bokacsontjából készült kockakészletet. A *hazardjátékokban* az emberek döntése, tudása nem játszik szerepet, mert teljes egészében a véletlen múlik az eredmény. Ez a szó szintén a kocka nevét rejti, mert a *hazard* (hazardíroz, hazardőr) szó az *al zahr* kifejezésből ered, ami arabul kockát jelent.

a számítógépig

A vadászni induló őseink tudta, hogy nem mindig tér haza zsákmánnyal. A vízre merészkedő hajósok számára létkérdés volt, mikor ne induljanak útnak, ha el akarják kerülni a váratlan és veszélyes viharokat. Az emberiség már nagyon régóta képes volt így-úgy kezelni a jövővel kapcsolatos bizonytalanságot (ezért voltak oly népszerűek a jóslás különböző változatai is). Ám kiszámolni a bekövetkezések valószínűségét - nos, erre csak de Méré lovag feladványa óta van megoldásunk. És persze nemcsak a szerencsejátékokban, hanem a kereskedelemben, a gazdaságban, a katonaságnál vagy a politikában is nagy szerephez jutott a matematikai módszer alkalmazása.

1. Derítsd ki, hogy a 'kockázatot' jelentő angol szó, a *risk* (ejtsd: rizsk) felbukkan-e a magyar nyelvben is!
2. Szerinted miért hívják 'kockulásnak' a túl sok számítógépezést? Ki a 'kocka' és miért?
3. Gondolkozz és próbáld példákkal megvilágítani, mi a különbség a váratlan, a kiszámíthatatlan, az előre nem látható, a véletlen és az esetleges között?

S. Perémi Ágota felvételének részlete a kései avar kori kockakészletről

A *véletlen* vizsgálata a természet és a társadalom jobb megismeréséhez nyitott utat. Egyre több folyamatról derítették ki szorgos tudósok, hogy leírható és megérthető törvényszerűségek miatt alakulnak úgy, ahogy tapasztaljuk, és ezeket sokszor megbízhatóan előre is tudjuk jelezni. Maradt azonban jócskán olyan terület, ahol továbbra is a véletlen az úr: ahol hiába számolunk, egyelőre nem tudjuk feltárni az okokat, és előrejelzéseink is csak korlátozott érvényességűek. Talán ezért mondják, hogy a tudomány művelésében is van annyi izgalom, mint a kockajátékban: ha új felismeréshez jutunk vagy megértünk egy összefüggést, az maga a főnyeremény. Örömet és értelmet ad, míg a mai szerencsejátékosok hosszú távon leginkább veszítenek.

Z. KARVALICS LÁSZLÓ

» Ismersz olyan történeteket a valóságból vagy irodalomból, filmből, ahol a szerencsejáték tönkretette a játékos és családja életét? Szerinted létezik „nyerő szisztéma”?

Volt egyszer egy vándorlegény. Jártában-keltében egy nyári napon kifelé tartott a nagyvárosból. Az út porát rúgta, és elvászott lábbelijével elhagyott patkóba botlott. Felvette, nézegette a fura formájú vasat.

- Bizony, igencsak csámpás járása lehet a lónak, aminek ilyen különös alakú a patára valója - gondolta, és szerzeményét tarisznyájába csúsztatta, legalább húzza valami, ne lengedezzen üresen a vállán.

Továbbhaladva az út mellett ütött-kopott csapszéket pillantott meg. A nagy melegben gyötörte a szomjúság, betért az ivóba, hátha megszánják, s kap egy kupa sört.

A gazda csendesen üldögélt a hordók között és nagyon megörült a vándorlegénynek. Hogyne örült volna, hiszen napok óta ő volt az első vendége. A vásárba menő szekerek és az úri fogatok nem álltak meg nála, inkább a város takaros fogadóiba tértek be.

Amikor a vándorlegény elmondta, hogy egy kupa sörre szomjazik, de fizetni csak egy csámpás patára való patkóval tud, nem zavarta el, sőt, megosztotta vele szerény ebédjét is. Annyit kért csak tőle, hogy vigye el a kis csapszék jó hírét, amerre megy a világban.

Meg is tette ezt a legény, a maga módján. Mindenkinek, akivel összeakadt, elmondta, hogy a nagyvárosba vezető úton van egy kis ivó, ott talált patkóért lehet sört és kosztot kapni.

Na, jöttek is mind, akik lábon rótták az utakat, és hozták a talált patkókat az ételért, italért cserébe.

A jóra való gazda, bár nem volt semmi haszna belőle, mindet kiszolgált. A kapott patkókat meg sorban felszögelte a gerendákra, hátha egyszer meghozzák a szerencsét.

Csapszék a csámpás patához

Egy nap porfelhőt kavarva szekerek fordultak az udvarba. Posztókereskedő tartott a vásárba, de lesántult az egyik lova, mert valahol elmaradt lábáról a patkó. Ki kellett fogni a sánta lovat, de hogy ne essen kár a drága kelmékben, a karaván betért az ivóba.

Amíg a segítők a lovakkal bajlódtak, a kereskedő egy pint bor mellett panaszkodott a gazdának.

Nagyot nevetett az, hallva a vendég gondját.

- Nézzen fel kegyelmed a gerendákra, ott biztos talál az elvesztetthez hasonló patkót!

Feltekintett a kereskedő, nagy ámulattal csodálta a rengeteg patkót. Be is hívta a legényeket, keressenek egy leginkább lovára valót. A kiválasztott patkóval a lábán már vidáman húzta tovább a szekeret a lovacska, indulhattak a vásárba.

Ott a kereskedő mindenkinek elmondta, milyen csudát látott az út menti csapszékben. Ezentúl a vásárok után sorra tértek be a szekerek és lovasok, ki csak kíváncsiságból, ki a lova patkójának keresésére. Ha ott voltak, ettek-ittak is, nem kongott már az ürességtől az ivó.

Így lett az ütött-kopott kis csapszékbeli híres fogadó, cégéren a felirattal: „Csapszék a csámpás patához”. A furcsa patkó, melyet elsőként kapott a kocsmáros, az aranyos betűk alatt díszelgett. Egyszer talán azért is eljön valaki.

SALGÓ NÓRA

Biceg patkója

Valahol az Alföld pusztáin éledgett egy ménes. Vezérüket Holdasnak nevezték, homlokán ezüstsín sarlóként fénylett a szőr. Holdas már öreg volt, tudta, hogy helyét hamarosan átveszi egy fiatalabb, erősebb ló. Örült volna, ha saját csikója, Biceg követi az élen, de volt a ménesben egy jóval szilajabb paripa, Szikra. Ő, ahogy nőttön-nőtt hatalma, egyre többször támadta Biceget, aki szabad ló létére az emberekkel barátkozott.

Bicegnek valóban volt ember barátja. A közeli tanyán élt egy kisfiú, Áron. Édesapja, a kovács, egyedül nevelte. A fiú és a ló gyakran találkoztak. Azt szerették legjobban, amikor lement a Nap, és a puszta szürkén világított.

Holdas mind többször állt meg levegőt kapkodva. Szikra szemében pedig a mohó hatalomvágy napról napra erősödött. Egyszer aztán odaállt Holdas elé. Vezérem, mondta, az öröklési rend szerint Biceg venné át tőled az irányítást, de a ménesben sokan úgy gondolják, a régi szokások szerint vágtaival kellene eldönteni, ki legyen a következő vezér. Holdas végigmérte a többi lovat, és azok állták szigorú tekintetét. Rendben van, sóhajtott az öreg ló, Biceg hamarosan megmérkőzik veled.

Biceg elmesélte Áronnak, miféle megmérettetés vár rá. A fiú kicsit gondolkodott, majd se szó, se beszéd, faképnél hagyta Biceget. A csikó sokáig várakozott a puszta közepén, árnyéka mélabússá

BENEDEK VIRÁG rajzai

nyúlt a szikkadt földön. Áron rozsdás patkóval tért vissza. Ez egy szerencsepatkó, mondta, ha ezt viseled, legyőzöd Szikrát.

Elérkezett a párbaj napja. A ménes idősebb lovai összesúgtak, mikor megpillantották Biceg lábán az ócska patkót. Holdas összeszoruló torokkal figyelte bukdácsoló csikóját, aki már a rajtnál messze lemaradt Szikra mögött.

Napokig vágatott a két ló, Biceg nem is látta maga előtt vetélytársát, de nem adta fel, bízott az Árontól kapott szerencsepatkóban. Égette a Nap, szárította a szél, feje kóválygott.

Most este van, Biceg már csak poroszkál. Embereket vesz észre, körülállnak valamit. Biceg nem fél tőlük, erejét összeszedve odaüget

hozzájuk. A kör közepén Szikra rúgkapál, dühödten vic sorog, szája habot ver. A kört a puszta betyárai alkotják. Ez ám a ló, mondják elismerően, Sándor örülni fog. Észreveszik Biceget is, látják, hogy sántikál, látják, milyen vacak patkó van a lábán, mintha gyerek készítette volna. Megsajnálják, az egyik még egy kis vizet is ad neki. Biceg szeretne segíteni Szikrának, de az gőgösen rákiált: ide ne gyere, bicebóca! Biceg még visszanez, aztán folytatja útját.

Este van, a puszta szürkén világít. Holnaptól én vezetem a ménest, gondolja Biceg, és mély levegőt vesz. Lábán nehéz a patkó.

KAPITÁNY MÁTÉ

Szerencsés flótások

Szürke lovat látok, szerencsét találok, mondogattam iskolába menet, ha elzörgött mellettem egy szürkék húzta szekér. Első elemibe jártam (régén eleminek hívták a négy alsó osztályt), és a harmadikos szomszéd lány tanácsára megfogtam a mellényem gombját, hogy el ne tudjon szökni a szerencse. A mellényt a legnagyobb kánikulában is viseltem a gombok miatt, mert ruháim patenttal záródtak.

Hogy miféle szerencsére várok, nem tudtam pontosan, de szorgalmasan számláltam a lovakat, el akartam érni a bűvös százast. Aki ugyanis képes volt ennyit összegyűjteni, az Virág Zsuzsa szerint még a szokásosnál is nagyobb szerencsére számíthatott. Márpedig ő tudta, nagyanyja járatos volt a régi hiedelmek világában.

A cél érdekében némi csalástól sem riadtam vissza: a fehéréket, az almás- és vasderéseket is besoroltam gyűjteményembe. Sajnos, hiába, mert nyolcvan körül elvitettem a számolást. *Elszalasztottad a szerencsédet, bosszantott Virág Zsuzsa, és csak azért nem nevezett szerencsétlen flótásnak, mert ezt lányra nem szokás mondani.*

Flóta (fuvola) szavunk német eredetű, a 18. század óta használjuk. A szerencsétlen flótás szókapcsolat a 19. században jelent meg. Eredete ugyancsak németföldi. A középkorban a hamisan játszó zenészeket *pellengerre* állították.

(A pellengér középkori büntetőeszköz volt: egy dobogón emelt oszlophoz kötözték a nyilvános megszégyenítésre ítélt embereket.) Nyakukra vasból készült szégyenfurulyát lakatoltak, amelyhez ujjukat is hozzáláncolták. Ők voltak az igazi szerencsétlen flótások. Ma az ügyefogyott, élheteretlen balekokat nevezzük így.

A 20. században megszületett a szólás ellenpárja, a szerencsés flótás. A szerencse ugyanis többféle: van jó- és bal-, sőt vakszerencse is. Szóval kiszámíthatatlan. Forgandó, mondták a régiek. Szesélyes istenasszonyát a görögök Tükhé, a rómaiak Fortuna néven tisztelték. Kezében bőségszaruval, de könnyen elguruló golyóval is ábrázolták. Faludi Ferenc (1704-1779) *Forgandó szerencse* című versében azt tanácsolja: *Fortuna szekerén okossan ülj, / Ugy forgasd tengelét, hogy ki ne dülj...*

Fortuna, a szerencse és a sors befolyásolója a rómaiak legnépszerűbb istene volt. Számos szentélye tanúsítja, valamint számtalan fogadalmi felirat. Például egy Óbudán talált tábla, amely arról ad hírt, hogy Aquincum város vezetői időszámításunk 193. évének szeptemberében fogadalom következtében oltárt szenteltek Fortuna Augustának (ejtsd: augusztá).

A szerencsébe vetett hit később sem veszett ki az emberekből. A népmesék hőse szerencsés csillagzat alatt születik. A legkisebb fiú szerencsét próbálni indul. Járj szerencsével, búcsúznak tőle szülei, és a vén banya a rengeteg erdő közepén így replikázik: *szerencséd, hogy öreganyádnak szólítottál!*

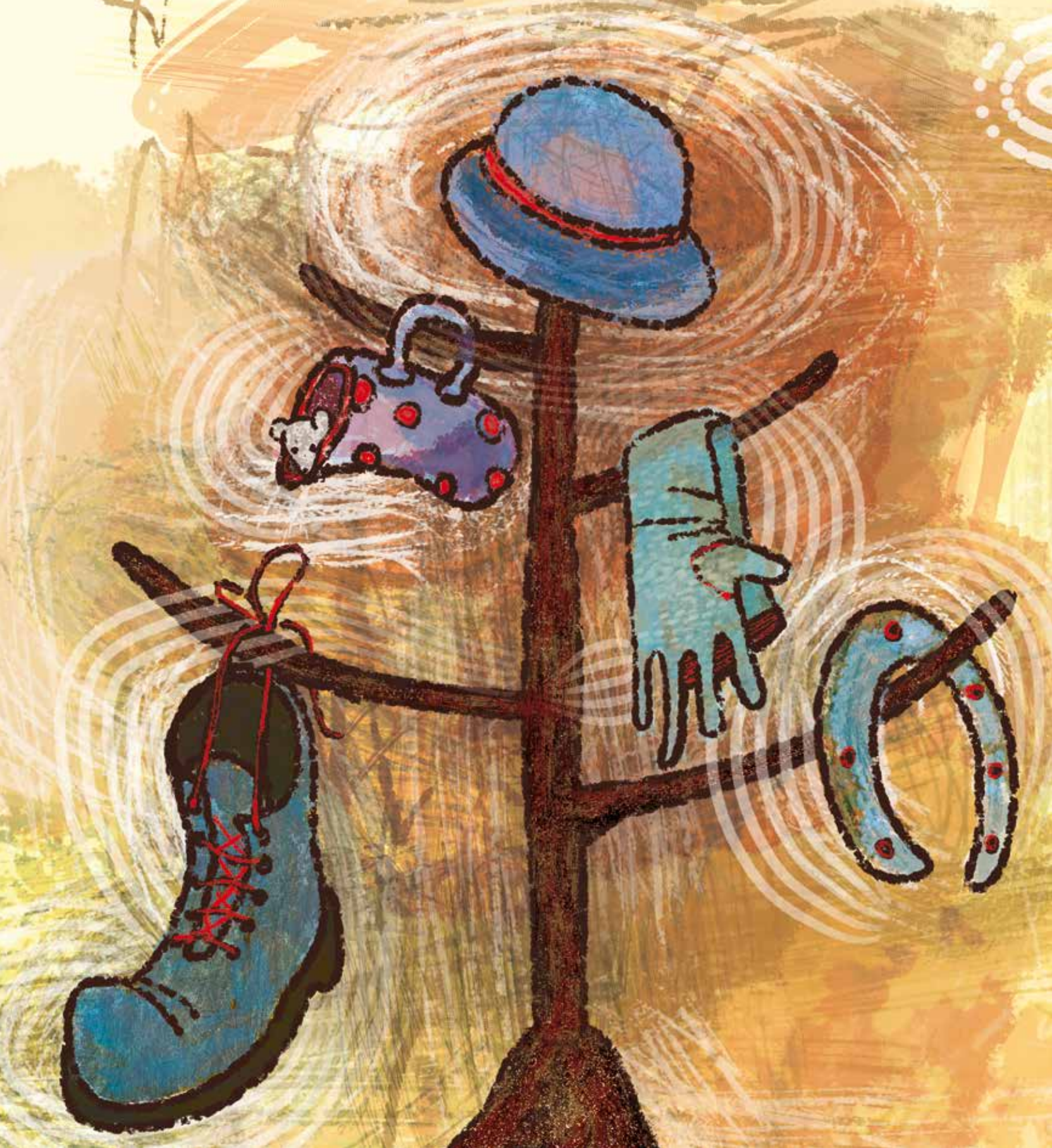
Népszokásaink mágikus (varázsserejűnek hitt) szavakkal és cselekvésekkel próbálják a

szerencsét üstökön ragadni. Lucázás, regölés, aprószentekölés, újévi koledálás, határjárások, jeles napokon babonás rítusok (szertartások) elvégzése, bizonyos ételek fogyasztása mind ezt a célt szolgálja. Bár már nem hiszünk az ilyesmiben, Szilveszterkor malacot, újévkor lencsét eszünk, hogy sok pénzünk legyen. Márton napján ludat sütünk, hogy ne éhezünk. Letépjük a szerencsét hozó négylevelű lóherét és a pénztárcánkba tesszük. Nem fordulunk vissza az otthon felejtett holmiért, kifordítva felvett alsóneműnket sem cseréljük a színére. És ha patkót találunk valahol – ami szinte lehetetlen, hiszen nem trappolnak már lovak az utakon – hazavisszük, mert U alakja óv, körülölel, reméljük: megvéd a balszerencsétől.

Bajelhárításra azért is szükségünk lehet, mert történelmünk bővelkedik balszerencsés eseményekben. Tatárjárás, mohácsi vész, török veszedelem. Zrínyi Miklós (1620-1664) költő és hadvezér bizonyára ezért választotta jelmondatául a római köszönést: *Sors* (ejtsd: szorsz) *bona, nihil aliud* – jó sorsot, semmi más! De ez sem védte meg végzetétől: vadászat közben halt meg máig tisztázatlan körülmények között. Himnuszunkba is bekerült a *balsors* kifejezés. Sajnos, a későbbi történések sem cáfoltak rá Kölcseyre. Vereségek és veszteségek bőven sújtották hazánkat az elmúlt majd' két évszázadban is.

Ám a szerencsekerék forog. Szerencse fel, szól a bányászinduló, és nemrég még élt a *van szerencsém* köszönési forma. Egy közmondássá lett latin szállóigében rejlő bölcsesség pedig reményt nyújthat a jövőre nézve. Önbizalomra tanít: lehetünk még szerencsés flótások, mert *mindenki a maga szerencséjének kovácsa*.

JÁMBORNÉ BALOG TÜNDE

A Kovács szerencséje

Az öreg kovácsot mindenki ismerte. Nem dúskált a gazdagságban, mégis mindene megvolt, amit kívánt. A műhelye falán pókhálóval borított öreg és görbe patkó díszelgett, amiről egyesek úgy tartották, szerencsehozó tárgy. Ha a kovács hozzáér, megtörténik, amit szeretne. A szóbeszéd körbejárt, és hamar irigyei is akadtak, köztük egy pökhendi uraság. Bár az uraságnak jutott minden, mégsem érezte magát soha szerencsésnek. Pocakos volt, a felesége bugyuta, és az ételei nem voltak soha elég ízesek, mert mindig sürgette az inast. Amikor az öreg patkóról szóló legendák eljutottak hozzá, elhatározta, hogy megkaparintja magának. El is küldte a katonáit, hogy az éjszaka leple alatt osonjanak be az öreg műhelyébe, akasszák le a patkót és hozzák el neki. Így történt. Az uraság még azon az éjszakán a falára akasztotta a patkót, megérintette, remélve, hogy reggelre az élete hirtelen megváltozik.

Másnap, mikor felébredt, azonnal a hasához nyúlt, de az semmit sem változott. Gyorsan az étkezőbe rohant és kiabálni kezdett az inasnak:

- Hamar a reggelimet!

Az inas éppen az asztal mellett rohant a tálcával, az uraság felesége felugrott és a hátratolt székkal fellökte az inast. Még mindig bugyuta volt. Az összes étel a földre hullott, de az uraság nem tudta megállni, hogy meg ne kóstolja. Hiába. Mindegyik ugyanolyan ízetlen maradt, mint azelőtt.

Az uraság megragadta hát a patkót, a lovára pattant, és útnak indult az öreg kovácshoz. Mikor a kovács meglátta az ismerős patkóval a kezében, tisztelettel üdvözölte.

- Milyen szerencsének köszönhetem, hogy erre jár, jó uram?

- Szerencse! Ugyan már. Ide figyelj, kovács. Ha nem mutatod meg azonnal, hogyan hozott neked ez a patkó szerencsét, börtönbe záratlak örökre.

- Megmutatom én, jóuram, ha úgy kívánja - mondta a kovács, majd az uraság felé nyújtotta a kalapácsot és egy darab vasat.

- Mi az? Csak nem képzeled, hogy dolgozni fogok neked?

- Nem, uram. Magadnak fogsz dolgozni, hiszen lehetsz még jó kovács. Amit a kezekben tartasz, a legelső patkó, amit valaha készítettem, a maga összes hibájával. Senkinek sem kellett. Később kovácsoltam újabbakat, amik jobbra sikerültek. Amikor már mindenki tőlem akart patkót, véletlenül megtaláltam a legelsőt. Ha ezt nem készítem el, sosem válik belőlem jó kovács, és sosem lesz annyi szerencsém, hogy minden vágyam teljesüljön. Ezért görnyedtem a forró vas fölött minden áldott nap, reggeltől estig: változtatni akartam a legelső patkómon. Azt akartam, hogy tökéletes legyen. De ha nekem nem hiszel, jóuram, keresd meg a cipészt, és nézd meg, mi van a falára akasztva - mondta az öreg kovács, majd munkához látott.

BAKSZA DÁNIEL

Bükkösi Rossz Manó

- Hurrá! - kiáltott Bükkösi Rossz Manó, és letépte a négylevelű lóherét, amit fűnyírás közben fedezett fel az udvaron.

- Hová rohansz? - kiáltott utána Csókos Bibír, mikor a manó elszáguldott a kerítése előtt.

- Elébe szaladok a szerencsének, mert nincs időm sokáig várni rá, délután születésnap ünnepségre vagyok hivatalos!

A kapuban megtorpant.

- Jobbra vagy balra? Balra zsákutca, egy zsákutcából biztos nem érkezik a szerencse! - döntött végül, és rohant tovább.

Futás közben nem nézett a lába elé, és rátaposott Tekire.

- Nahát! Nem látsz az orrodtól? - zsörtölődött a

teknős, de Bükkösi Rossz Manó nem hallotta, mert már messze járt.

- Ott van! - rikkantott az útkereszteződés előtt, és anélkül, hogy körülnézett volna, átrohant a túloldalra, ahol egy idegen alakot fedezett fel.

Csak Furdancs mester ügyességének köszönhető, hogy nem került a teherautója alá.

Még hallatszott a fékcsikorgás, amikor Bükkösi Rossz Manó már az idegen alak előtt állt.

- Te vagy a szerencse? - kérdezte tőle, de az csak rázta a fejét. Még mondani akart valamit, de Bükkösi Rossz Manó nem várta meg a választ, futott tovább.

- De jó, hogy jössz! - sóhajtott Mókus bácsi egy óriási halom mogyoró előtt ácsorogva, amikor

szerencsége

meglátta. - Segítenél bevinni az odúmba?

- Sietek! Nem érek rá! - kiáltotta Bükkösi Rossz Manó, és kikerülte a mogyoróhalmot.

Mókus bácsi alig tudott félreugrani előle.

- Gyere játszani! - hívták a borzkölykök, amikor a házuk elé ért.

- Ugyan már! A szerencsével van találkozóm! Ilyen gyerekes dolgokra most nem érek rá! - legyintett a csalódott borzkölyköknek, és futtában nagyot ugrott, mert egy faág hevert a járdán. Csakhogy elszámította magát, és belebotlott az ágba. Nagyot repült, végül hatalmasat nyekkenve terült el a járdán.

Fájt minden porcikája, de leginkább a térde, amit csúnyán lenyúzott.

- Hozunk kötszert! - kiáltották a borzkölykök, és szaladtak a házba.

Közben Mókus bácsi segített felülni. Ekkor ért oda Teki, aki páncéljával megtámasztotta a hátát.

Bekötötték a sebeit, és segítettek beszállni Furdancs mester teherautójába, aki orvoshoz vitte.

- Na, találkoztál a szerencsével? - kérdezte Csókos Bibír, amikor végül sántikálva hazatért.

- Igen. De már évekkkel ezelőtt. Csak nem tudtam - mosolygott Bükkösi Rossz Manó. A barátaira gondolt, és eldobta a négylevelű lóherét, amit még akkor is a markában szorongatott.

BAKOS TIBOR

SZERENCSE- MATEK

A mesék szerencsepatkója megvéd a bajtól. Amikor a hős válaszúthoz érkezik, mindig jó irányban indul el. Ha találós kérdést kell megfejtene, mindig eltalálja a helyes választ. A királykisasszonyok közül mindig a hozzá valót választja.

De vajon hogyan működik a szerencsepatkó?

Másképp keresi a választ a matematika és másképp a mítosz, a mese. A mese hőse vállalja a kockázatot, és leleményesen saját hasznára alakítja az események sorát. Ha nem vállalja a kockázatot, ha nem néz szembe az ismeretlennel, akkor megmarad szürkének, mint idősebb testvérei vagy a többi, korábban elbukó bajnok. A szerencsepatkó magabiztosságot kölcsönöz gazdájának, hogy elhiggye: a kicsi is legyőzheti a nagyot, ha valami

annál is nagyobbra támaszkodik, abból meríti az erejét. A szeretetből, az életvágyból, a gondolat szárnyalásából.

A matematikust az érdekli, milyen jellegzetességei vannak a véletlennek, mitől és hogyan függ egy bizonytalan esemény kimenetele.

Ha nem is biztos valami, mennyire valószínű?

És milyen kapcsolatba hozható mindez a matematika legnagyobb titkával, a számokkal?

Ha valami biztosan bekövetkezik, arra azt mondjuk, 100%, azaz 100 próbálkozásból 100-szor bekövetkezik. Ezt még akkor is mondjuk, ha csak egy próbálkozás áll rendelkezésünkre, például ott állunk az üres kapu előtt a gólvonalon a labdával. Ilyen helyzetünk nem lesz többet, mégis mondhatjuk, hogy 100%-os gólhelyzet (nem pedig 1000%-os, aminek matematikai értelme nincs). Ha valami biztosan nem teljesül, az 0%, azaz 100 próbálkozásból egyszer se teljesülne. És 1000-ból, millióból se.

De a közbülső eseteket is mérni szeretnénk. Ha valami lehet, hogy teljesül, lehet, hogy nem, a köznyelvben szokás - helytelenül - azt mondani, hogy 50-50%. Esterházy Péter figurázza ki ezt a „lehet”-et egyik regényében: *„Merthát mi annak a valószínűsége, hogy Napóleon fehér lovon, kirántott hallal bevágat egy fürdőhab sístergő pamacsai közé? Tudnivaló; 50%. Mert lehet, hogy bevágat, és lehet, hogy nem vágat be.”*

Persze azért, mert valami elképzelhető, de nem biztos, még nem 50% az esélye.

Ha a franciakártya pakliból kihúzzunk egy kártyát, 25% esélye van, hogy kőrt húzzunk, hiszen épp annyi esélye van, mint a másik három színnek. De ha valaki kivette a pakliból a pikk és treff lapokat, akkor 50% a kőr esélye, mert mellette már csak a kárók maradtak.

Mit gondolsz, mennyi az esélyünk a kőrrre, ha valaki titokban vette ki a pikk és treff lapokat?

25%, mert azt gondoljuk, hogy mind a négy szín ott van, vagy 50%, bár nem tudunk róla?

És mi lenne a válaszod, ha annyit tudsz, hogy az illető pénzfeldobással döntötte el: kidobja a fekete lapokat vagy bent hagyja a pakliban?

Az ismeretlen itt már kétféle. Nemcsak azt nem tudjuk, mit fogunk húzni, hanem azt sem, mik közül. Ilyenkor nem is mindig tudjuk megmondani a pontos esélyeket, csak azt, hogy bizonyos feltételek esetén mekkora az esély.

Így néz szembe a matematikus az ismeretlennel, így merít erőt abból, ami erősebb és fontosabb: a mérésből, a számból. Ez a matematikus „szerencsepatkója”. Nem titkolom, sokszor veszítek a szerencsejátékban, mégsem vagyok csalódott - bizonyára a szerencsepatkóm miatt.

HEGEDŰS PÁL

Majszter

Hol volt, hol nem, az Égsátor füstnyílásain is túl, volt egy kéményseprő, akit Majszternek hívtak. Közismert volt, hogy akivel csak találkozott, hét szomszédnyi ablakra szóló szerencséje lett. Még a menő manóknak, a majompofáknak és a vasorrú unokáinak is. Majszternek ugyanis volt egy varázscsizmája, és minden reggel abban indult munkába. A jobb oldaliból osztogatta a szerencsét, a bal oldaliba meg gyűjtötte a sok-sok örömet és a köszönetet. A Holdbéli nyúlnak nagyon megtetszett a varázscsizma, és egy óvatlan pillanatban kicserélte a sajátjára. Majszter csak hüledezett, amikor felfedezte, hogy értékes lábbelije helyén mezei nyúlcipő van.

- Irgumburgum satrafa, szórmók dirrdurr ebugatta! - mormolta magában. A Holdbéli nyulat

nem hatotta meg a varázsmondóka, a füle botját se mozdította, mert már a Holdkerekségen is túl volt.

Majszter nyakig ült a slamasztikában, tudniillik, ha egy kéményseprő három napig nem hoz szerencsét, az csak balszerencsét jelenthet. Sebesen forgatta az agytekervényeit, hogy kieszelje a mentőtervet.

Első nap lázas lóheregyűjtésbe kezdett, de mivel tízezer növényből csak egynek van négy levele, kevés esély volt rá, hogy megtalálja. Hetvenhét marok lóherét szedett. Volt köztük hírnevet hozó ötlevelű, hatalmat hozó hatlevelű, sőt még örök jólétet hozó hétlevelű is. A többi sima mezei háromlevelű volt, de szerencsét hozó négylevelű lóherét egyet sem talált.

és a nagy slamasztika

Második nap összeszedte az összes tűt, színezetlen üveget és teli gyufásdobozt, amit a Földkerekség a hátán hordott. A tűket a földre ejtette, majd szép sorban mindet fölszedte. A gyufákat is kiszórta és kettésével keresztbe tette. Az üvegeket egytől egyig ripityára törte, de semmi sem történt azon kívül, hogy megfájdult a dereka és szörnyű rendetlenség lett nála. Úgy tűnt, a szerencse végleg elpártolt tőle.

Harmadik napra már nem maradt ötlete, és mindenki nagy ívben elkerülte. Még a menő manók, a majompofák és a vasorrú unokái is. Búval béelve éppen hazafelé tartott, amikor egy hétlyukú patkóba botlott. Nem tulajdonított különösebb jelentőséget a dolognak, de a biztonság kedvéért a bal válla fölött maga mögé hajította a vasat.

- Bárcsak visszakapnám a varázscsizmám! - sóhajtott, és csodák csodájára abban a pillanatban teljesült a kívánsága. A csizma úgy díszelgett a lábán, mintha sosem járt volna a Holdkerekségen túl. Csak egy kis visszamaradt nyúlszőr árulkodott a kalandról.

Majszter hazavitte a patkót, s attól fogva nagy becsben tartotta.

Másnap elhíresztelte a Földkerekségen a hétlyukú patkó történetét, így boldog, boldogtalan azóta is U alakú vasdarabot keres. Ám csak annak van varázssereje, amelyikre véletlenül találnak rá, nem pedig akarattal.

SALAMON KITTI

Varázs-szerencsepatkócska

Uborka Marcell morcosan ébredt, fehér bundájának vörös foltjai viszkettek a kelletlenségtől.

Legszívesebben tovább durmolt volna, hiszen a Nap még viaskodott a sötétséggel a kertek alatt, az udvar esőszagban úszott, a Hold sápadt arca elé piszkos felhőt hajtott a hajnali szél, és az egész világ olyan barátságталannak tűnt, akár a cukrozott túrós tészta. Uborka Marcell ásított egyet, kinyújtózta mellső lábait, fölpúposította a hátát, végül a hátsó lábait nyújtotta meg. Ettől kicsit jobb kedvre derült, eszébe jutott a cimborája, s máris nekiiramodott, fölszaladt a lépcsőkön, szíve izgatottan kalimpált. Amint fölért, bekiabált Marosvölgyi Bonifácnak egy cirkalmas „jó reggelt”-et. Marosvölgyi Bonifác visszakurjantott. Uborka Marcell az ajtó elé telepedett, várta a bebocsátást. Miután Marosvölgyi Bonifác nagy mafla inasa kitarta az ajtót, beügetett barátja lakásába. Egy félórászkát játszottak. Hol Marosvölgyi Bonifác gyúrta maga alá Uborka Marcellt és harapdálta meg a nyakát, hol fordítva. Kurrogtak, nyervogtak és közben olykor doromboltak is.

Kópé, a plüsslovacska minden reggel a komód tetejéről figyelte őket. Próbálta megérteni, mi lehet jó ebben a nagy huzavonában. Ő maga a békés szemlélődés híve volt, ha csak tehetett, kerülte a testi érintkezést.

Azon a hajnalon, midőn Uborka Marcell morcosan ébredt, Kópé jobb hátsó lábáról kicsike csörömpöléssel leesett egy apró patkócska. Sem

Marosvölgyi Bonifác, sem nagy mafla inasa, sem Uborka Marcell nem értette, miként történhetett ez, végtére eladdig sosem láttak Kópé patáján patkót. Alaposan megvizsgálták a lábait. Nem találtak semmit. A jobb hátsó végtagon sem látták semmiféle nyomát, hogy nemrégiben patkó ékesítette. Körbeállták a parányi patkót, vizslatták erősen. Mintha halvány sugárzás áradt volna belőle. Hozzáérni nem mertek. Uborka Marcell úgy hitte, varázspatkó lehet, amellyel a legízletesebb macskaeledetek bűvölhetőek elő a semmiből. Marosvölgyi Bonifác szerencsepatkónak nézte, s már ugrasztotta volna nagy mafla inasát a lottózóba, mert noha neki magának mindene megvolt, úgy vélte, lenne mit jótékonykodni a világban. Egyedül a nyitva felejtett ajtón beosonó Füller, a kamasz kertalji cica merte megpiszkálni a patkócskát - beleakasztotta egyik karmát, s a magasba hajította. Éppen Marosvölgyi Bonifác orra előtt hullott vissza a padlóra. Ilyen közlelről jól látszott, nem egyéb az, mint egy fél gemkapocs, ami véletlenül tapadhatott Kópé lábára. Uborka Marcell szomorúan vette tudomásul, hogy oda a varázslat, Marosvölgyi Bonifác mélabúsan beletörődött a szerencse elszalasztásába; Kópé pedig örült, hogy már nem áll a figyelem középpontjában.

A nagy mafla inas érzéketlenül dobta a szeméttbe a varázs-szerencsepatkót.

BENE ZOLTÁN

MAROS KRISZTINA rajzai

>> NÉZZÜK EGYÜTT...

ORSZÁG LILI képeit!

Ország Lili sok-sok festményén betűk láthatók. Ékírásjelek, hieroglifák, perzsa és ógörög, leggyakrabban héber betűk. Aki nem ismeri az ókori nyelveket, az is érzi, hogy az írásos üzenet fontos része a látványnak. De mi az üzenet, és hogy üzenhet egy festő olyan eszközökkel, amelyek konkrét jelentését kevesen ismerik?

A tragikus sorsú Ország Lili legfőbb kapaszkodója a sokféle kultúra volt. Szorongásait és fel-felsejlő vágyait is – például, hogy gyereke legyen – a kultúra elemeivel fejezte ki. Megtapasztalta, milyen lehetőségeket kínál, és milyen terheket ró az emberre a többnemzetiségű, többféle vallású család. Ungváron született – akkor Csehszlovákiához tartozott a város. 1944-ben viszont magyar állampolgár volt, és zsidó származásúként édesanyjával együtt marhavagonba zárták, a szerelvényt már el is indították a haláltábor felé. Ország Lili úgy emlékezett megmenekülésükre, hogy anyja felfeszítette a vagon alját, kilökte őt, és maga is kiugrott. A háború végéig Budapesten bujkált a család – és megmenekültek! Apja – hogy mentse a menthetőt – visszament az ungvári házba, de innentől nyoma veszett. Ungvárt közben a Szovjetunióhoz csatolták, s az apa valószínűleg egy szovjet táborban halt meg.

Ország Lili kisgyerekként is festő akart lenni. 1945-től a képzőművészeti főiskolára járt, korai képein tanára, Szőnyi István hatása érződik. Az ötvenes években hátborzongató látomásokat festett modern nyugat-európai művészek szellemében. 1960-tól haláláig az Állami Bábszínház díszlet- és bábtervezőjeként kiváló művészekkel dolgozott.

A sok nyelven beszélő-olvasó, rendkívül művelt Ország Lili *képzeletében* összekapcsolódtak az emberiség legősibb mítoszai, írásos emlékei, a különböző épületek, falak, feliratok. De még a *labirintus*-mitológiákat is ötvözte a 20. századi tudománnyal-technikával, hiszen elbűvölték az áramkörök rajzolatai.

Itt a bal oldalon, az *Agyagtábla* című kép úgy modern, hogy évezredek történetét sűríti. A tagolt, ablakokba rendezett betűtöredékek a bibliai Tízparancsolatra vagy a papirusztekercsekre, pergamenre rótt szent szövegekre utalnak. Mindenesetre olyan ősi *tudásra, törvényre*, ami a mai ember életében is fontos lehetne.

A poszteren látható *Aranyváros* mintegy a festő „változata” Jeruzsálem nevére. Jeruzsálem a zsidók számára „a szépség koronája”, amelyben „Isten dicsősége ragyog”. A mohamedánok szerint itt történt Mohamed különös éjszakai utazása egy csodaállaton. A keresztényeknek Jézus keresztre feszítésének és feltámadásának helyszíne. Jeruzsálem tehát a városok városa: aranyváros. A rengeteg háború, pusztítás és gyűlölködés ellenére évezredek óta reményt is kínál, hogy

egyszer mindenki megérti: a többféleség óriási, megbecsülendő kincs. Aki kíváncsian fordul más kultúrájú, más hitű embertársai felé, maga is gazdagodik.

Az ötvenes évek végén festett *Vidám város* - bár jellegzetesek a motívumok - egészen más hangulatú. Ország Lili életművének egyedi darabja. Szerinted valóban *vidám* helyről ad képet? Mintha itt a betűk helyén lennének a fehér foltok, pöttyök - te játékosnak érzed ezt?

Ubul és barátai

A dimbes-dombos Hopparé birodalomban élt Utcaspicc Ebulovszki Ubul. Mivel ilyen hosszú nevet csak a felnőttek tudnak észben tartani, és mivel a dimbes-dombos Hopparé birodalomban akkoriban még egyetlen felnőtt sem élt, a kutyát barátai egyszerűen Ubulnak szólították. Ubult mindenki szerette, mert nagyon jó szíve volt.

Ubul is szeretett mindenkit, de nem mindent. Nem szerette például a dimbes-dombos Hopparé birodalom hosszú, hideg teleit. Hogy miért nem?

Azt bárki könnyen kitalálhatja: télen nagykabátban kell járni, és még úgy is hideg van. Márpedig Ubul nem szeretett fázni.

Egy zimankós decemberen Ubul annyira fázott, hogy a fogai is kocogtak. Elhatározta hát, hogy berámolja holmiját csatos bőröndjébe és elutazik a távoli Lalaton partjára. Egy odaválósi ugyanis azt mesélte neki, hogy ott mindig hetvenhét ágra süt a nap.

Ubul már majdnem végzett a pakolással, mikor barátja, Brúnó kopogott be hozzá széles, derűs ábrázattal.

- Hát te mit csinálsz, Ubul? - kérdezte Brúnó.

- Drága barátom, én bizony elutazom ebből a mélyhűtőből a Lalaton gyönyörű tengerpartjára, ahol örökös napsütés vár. És mivel három a szerencseszámom, úgy döntöttem, harmadikán indulok!

Brúnó nagyokat pislogott, aztán szomorúan állapította meg:

- De hiszen az holnap lesz.

- Bizony! - bólogatott Ubul, és megkérte Brúnót, hogy üljön rá a bőröndre, mert annyira tele volt, hogy csak együttes erővel sikerült bezárniuk.

- Biztosan nagyon jól érzed majd magad - mondta Brúnó, aztán eszébe jutott, miért látogatta meg Ubult. - Van kedved kimenni a dimbes-dombra szánkózni?

Ubul eltöprengett. Arra gondolt, hogy most nagyon sokáig nem lát havat, és ami még jobban fáj neki, Brúnót sem. Bólintott hát barátja kérdésére, és már indultak is szánkójukkal, fecsegve, nevetve a fák között, egyenesen a dimbes-dombok felé.

Ott, a lankák tövéhez érve barátaik egész seregét pillantották meg. Böbötke és Kóbor Guszti síelt, Kalap Kamilla és Perelle szánkóztak, Harmatka és Cölöp Alagát korcsolyáztak, és az egész társaságnak Jegi, a jegesmedve zenélt.

Több sem kellett Ubulnak és Brúnónak, hogy fülig érő szájjal vessék magukat a tél örömeibe.

A barátok szánkóztak, hógolyóztak, korcsolyáztak, sőt, még egy hatalmas hóvárat is építettek. Úgy kimelegedtek, hogy a kabátjukat is le kellett venniük. Remek nap volt ez a dimbes-dombos Hopparé birodalomban.

Amikor rájuk sötétedett, elindultak haza az ösvényen, közben ki sem fogtak a szóból. Felidéztek aznapi kalandjaikat, és nagyokat nevettek.

Hamarosan az elágazáshoz értek, ahol ki-ki saját otthona felé vette az irányt. Ubul kipirulva ért haza, vidáman nyomta le a kilincset. Belépve hirtelen megtorpant. Egy komor hangulatú, nagy tárgy várakozott rá. Ilyen csodás nap után ugyan ki számítana efféle kellemetlen meglepetésre? Senki. Ubul sem, pedig igazán sejthette volna, mi vár rá odahaza: a bőrönd, indulásra készen.

Egy pillanatra elszomorodott, hogy hamarosan el kell hagynia barátait, és már cseppet sem vigasztalta, hogy a Lalaton partján mindig sűt majd a nap.

Reggel, amikor kilépett a házból, minden barátja várt már rá.

- Hát ti mit kerestek itt?

- Búcsúzni jöttünk!

- Kedvesek vagytok - mosolygott Ubul.

- A bőröndödet elfelejtetted? - kérdezte Brúnó.

- Nem felejtettem el, de a szánkózáshoz nem kell bőrönd. És mostantól a kettő a szerencseszámom.

INCZÉDY TAMÁS

Balszerencsepatkó

Nem fért a fejembe, mitől van varázsereje a lovak elnyűtt vaspapucsának. Ha megtalálsz valahol a porban és átdobod a fejed fölé, kívánnod kell valamit, persze valami jót, és a kívánságod teljesül. Csak győzd kívárni, mondta Józsi bácsi, akinek volt két szép ló, tehát patkószakértőnek számított.

Mi bizony inkább ettük a patkót. No, nem a vaspatkót, hanem a mákos és diós patkót, mert a falunkban patkónak hívták a máshol bejglínek nevezett finomságot, ami nyilván az alakjáról kapta a nevét. Patkó nélkül nem múlt el a karácsony.

A balszerencsepatkót valójában nem is találtam, hanem a kovácsműhely faláról emeltem le.

Szerettem volna, ha valami nagy szerencse ér.

Józsi bácsi egy napon kovácsműhelyt nyitott az udvaron, a disznóól mellett. Két család élt a portán, az övék és a miénk. Örültem a műhelynek, szerettem ott bámészkodni, lesni, ahogy az izzó vasdarab a mester kalapácsütéseinek nyomán megváltoztatja alakját. Jöttek a kantárszáron vezetett lovak, és volt gazda, aki szekereüstül állított be a kovácsműhely elé. Megélénkült az egykor csendes, álmos udvar. Lovak prűszköltek, szekerek zörögtek, kalapácsütés hallatszott, az álló

jajgatott, a fújtató szuszogott, a tyúkok riadtan menekültek, a koca is méltatlankodva rőfögött az ólban. Félttem, hogy a patkószeg fájdalmat okoz a szerencsétlen lovaknak, de azok békésen túrték, hogy vaspapucsot húznak a lábukra, és sejtelmük sem volt róla, hogy elhagyott lábbelijük szerencsét hoz!

Az elorozott patkóval kezemben föl-alá járkáltam az udvaron, azon törtem a fejem, mit kellene kívánnom. Nem akartam elhamarkodni a dolgot. Végül dűlőre jutottam, átdobtam a fejem fölé és kívántam valamit, amikor hangos jajj! hasított a fülembe. De nem a szerencse jaidult föl, hanem Bori néni, a kovács édesanyja. Az erős gondolkodásban nem vettem észre, hogy ott serteperfél az udvaron. Szerencsére nem fejen találta a patkó, csak a vállán hagyott sokáig kéklő foltot. Az ütés erejétől hanyatt esett. Most már csak azt kívántam, ne legyen komolyabb baja, hogy minél előbb meggyógyuljon a galamboknál szelídebb, kedves szomszédasszony, aki olyan finom krumplislángost süttött, mint senki más.

FECSKE CSABA

MACSINKA ZSOLT rajzai

Szerencsés jó napot!

A babonák keresztül-kasul behálózzák életünket, akár hiszünk bennük, akár nem. Ha belegondolsz, onnantól, hogy reggel elindulsz otthonról, addig, hogy este lehunyod a szemed, rengeteggel találkozol.

Átmegy előtted egy fekete macska az úton - mit teszel? Keresztbe fonod az ujjaidat, hogy szerencsét hozzon? Megfogod a gombodat, amikor találkozol egy kéményseprővel?

Az ajtófélfára akasztott patkó megvéd a rossz szellemektől, pénztárcában őrzött szerencsepénz még több pénzt vonz magához. S ki ne töltött volna már órákat a fűben négylevelű lóhere után kutatva! Hogy tényleg szerencsét hoz-e, nem tudom, csak a nagy öröme emlékszem, amikor végre találtam egyet.

Honnan jönnek a babonák?

Annyit biztosan tudunk, hogy régről, nagyon régről, és sokszor a természeti jelenségek magyarázatával kezdődtek. A technológia előtti időkben az emberek úgy gyarapították a tudásukat, úgy alakult a hiedelemviláguk, hogy figyelték a természetben ismétlődő jelenségeket, és ezekhez kötötték a számukra fontos eseményeket. Életbevágóan

fontos volt, hogy miként alakul az időjárás, és ebből következtettek arra is, milyen termés lesz abban az évben. Az évszázados megfigyelések ma is működnek, te magad is ellenőrizheted. Például ha a Balatonnál jársz, és a szemben lévő part sokkal tisztábban és közelebbinek látszik, mint máskor, szinte biztos, hogy vihar közeledik. Ha „véresen kel a Nap” - vörösen izzik felkeléskor -, aznap erős szél várható. Őseink figyelték az állatok viselkedését, a madarak mozgását vagy egyes kiemelt napok időjárás jelenségeit is. Hiedelmeik közé tartozott például, hogy ha korán érkeznek a fecskék, enyhülés

várható, vagy hogy február 24-én, Mátyás napján, ha Mátyás nem talál jeget, akkor csinál, ha talál, akkor vág. Ezért is hívják Jégtörő Mátyás napjának.

Tárgyakat is felruháztak varázslatos tulajdonságokkal, és ezeket a hiedelmeket szájhagyomány útján adták tovább.

A kereszténység előtti időkben a pogány isteneknek is voltak kedvenc tárgyaik. Ezeket megfelelő helyen kellett tartani, hogy az ember érezze az isten védelmét.

A szerencsepatkó felfelé fordított U betűt formálva régen a természetet védő Szarvas Istent jelképezte.

A kereszténység megérkezéssel oldalra fordították, és máris C lett belőle, ami Krisztus (latinul Christus) jele. Az anyag is fontos: a vas, amiből a patkó készül, a hit szerint távol tartja a rossz szellemeket. Így lett a patkóból a szerencse egyik legismertebb jelképe.

Vannak kultúrák, ahol babákat készítenek a szellemeknek. Például Szibériában a természeti

(halászó-vadászó életmódot folytató) népeknél ma is szokás, hogy amikor egy hozzátartozó meghal, fából babát készítenek. Úgy tartják, a halott szelleme még egy darabig a családdal marad, ha beleköltözhét a babába. A babát ezért a temetés után 4-5 évig úgy kezelik, mintha élő volna. Enni-inni adnak neki, jó helyen tartják, köszöntik, beszélnek hozzá. Amikor lejár a gyászidő, a babát is eltemetik, és végső búcsút vesznek az elhunyttól.

A babonák sokszor azért alakulnak ki, hogy lelki támaszt nyújtsanak. A szibériai törzsek esetében például a baba gondozása segít, hogy a családtagok elbúcsúzzanak a szeretett rokontól. A szerencsehozó tárgyak biztatnak is, hogy jó érzéssel álljunk neki egy feladatnak. **Ha azzal a tollal írom a dolgot, amivel az előző is jól sikerült, biztosan most is jól megy majd.** Hogy tényleg segítenek-e, vagy sem, azt mindenki eldöntheti saját maga. Egy biztos, a babonák színesítik az életünket, és néhányat igazán érdemes kipróbálni. Például ha hullócsillagot látsz, ne felejts el kívánni valamit - de ne feledd, a kívánság csak akkor teljesül, ha nem árurol el senkinek!

TURZÓ LÍVIA

A szürke ló patkója

Lenkey nagyapám nagyon értett a lovak patkolásához. A környék legjobb kovácsa volt. Éppen új vágatot nyitottak Balinka-bányán abban az időben, amikor náluk nyaraltam. Kordéval fuvarozták el a fölösleges földet. Volt kordés, aki öt-hat lóval dolgozott. Az elsőre fölült, a többit meg egymás után kötötte. Szelíd, fáradt jószágok voltak, nyugodtan ballagtak a vezérkordé után. Hanem volt egy hatalmas termetű szürke. Azt beszéltek róla, hogy hajdan háttasló volt, katonai. Nem akart beállni a sorba, mindig makacskodott. Volt is sok kíváncsiskodó, amikor egy nap beállított vele a kordés nagyapámhoz, mert Szürke mind a négy lábáról lerúgta a patkót.

- Ezt ugyan meg nem vasalja, mester úr! - nevetett az egyik falubeli legény. - Még a lábát se engedi fölvenni.

- Jól van, majd meglátjuk... - mondta nagyapám a félig kész patkók közt válogatva, majd a báméskodókhoz fordult. - Ti meg táguljatok kijebb, nehogy bajotok esséki!

Szürkét már a sok ember meg a műhely szaga is idegesítette. Türelmetlenül topogott, a fejét kapkotta.

- No, rápróbáljuk a topánkát - mondta nagyapám a kordésnak. - Vegye föl a lábát!

Meg is próbálta az ember, de bizony a ló nem adta. Amikor meg nagy nehezen ketten fölemelték, hátrasandított, nyerített egyet, és úgy ellődította őket, hogy az udvar közepéig gurultak. Megdühödött a gazda, s doronggal esett volna a védtelen állatnak. Nagyapám azonban kivette a kezéből és messzire hajította.

- Inkább hozzon egy nyaláb szénát! - mondta, és megveregette Szürke lúdbőrző nyakát.

- Mester úr! - szólt az egyik legény. - Fogadjunk egy kanna borban, hogy nem tudja megvasalni!
- Rendben van - csapott a markába nagyapám -, de egészítsük ki egy abrakos zsák zabbal is. - Aztán hozott két kötelet. A vasalószín mennyezetéből két karika lógott lefelé. Ezekbe fűzte a köteleket, és az egyik végét a ló lábára kötötte, a másikat meg egy-egy legény kezébe adta. - Húzzátok szép egyenletesen, egyszerre! Maga meg tartsa az egyik lábát, gazd' uram, hogy fölpróbálhassuk azt a patkót!

Szürkét úgy meglepte a fordulat, hogy nyeríteni is elfelejtett. Moccanni meg végképp nem tudott, hiszen két lába a levegőben lógott.

Nagyapám szépen, komótosan kipucolta, kifaragta a két patát, rászögezte a patkót, és közben így szólt a gazdához:

- Nem csoda, hogy fél szegény állat.

Az elevenbe verték a szöget. Csoda, hogy egyáltalán járni tudott rajta...

Amikor az egyik fele elkészült, a másik két lábát húzták föl a kötéllel, s arra is rákerült a patkó. Szürke csak állt, amikor leengedték a lábát, s nem akarta elhinni, hogy se nem fáj, se nem szúr.

A legény a kezét nyújtotta nagyapámnak.

- Megnyerte a fogadást, mester úr!

- Akkor a bort igyátok meg az egészségemre!

- Hát a zabbal mi legyen?

- Az Szürkét illeti, de én akasztom a nyakába.

Szürke újra munkába állt. Reggeltől estig húzta a nehéz kordét hegynek föl, völgynek le, de ahányszor elment nagyapám háza előtt, mindig fölnyerített, és bólintott egyet. Talán így köszönte meg a zabot vagy az új patkókat? Nem tudom, de tény, hogy soha többé nem kellett kötél a patkolásához.

T. ÁGOSTON LÁSZLÓ

Az ördög patkója

Élt egyszer egy szegény legény, akinek minden vagyona hét szép tyúkocskája volt. Ott kapirgáltak napkeltétől napnyugtáig a ház körül, és tojtak a legénynek annyi tojást, hogy a mindennapi betevőn kívül néhanapján még a piacra is futotta. Esténként, amikor a legény az egész napi kaszálás után hazaérkezett, kiszedte a tojásokat a békésen üldögélő tyúkocskák alól.

Történt egy este, hogy hiába keresgélt, egyetlen tojást sem talált. Megijedt, vajon mi lehet az ő tyúkocskáival, de mindegyik egészségesnek tűnt. Csakhogy ugyanez történt másnap és harmadnap is. Elfogyott a pár tojás, amit a piacra szánt a legény, negyedik nap már étlen kaszált a búzamezőn. Ötödik nap reggel arra gondolt, ha ma este sem lesz tojás, nem tehet mást, az egyik tyúkocskát kell kondérba raknia.

Bánatosan kaszált, de mit ad Isten, egy vágásnál kőbe ütközött a kasza, és a legény erős kezében

azonnal ketté is törött. Mit volt mit tenni, félbe kellett hagynia a munkát, elindult haza másik kaszáért.

A hazafelé vezető homokos úton patkó nyomát pillantotta meg, ami éppen a háza felé mutatott. Tudta már, hova tűntek a tojások!

Összeszedte minden erejét és bátorságát, nagy sebesen a tyúkólhoz szaladt. Ott találta az ördögöt, amint tojásokat lopkodott az ördögfiaknak. Több sem kellett a legénynek, a törött kaszával úgy elnászpángolta, hogy alig tudta menteni az irháját. Csak úgy porzott az út, ahogy elinalt.

Amint a por leszállt, a legény egy patkóra lett figyelmes az úton. Szegény ördög annyira menekült, hogy leesett az egyik patájáról. A legény felemelte, forgatta, nézegette, aztán felszegelte a ház kapujára.

Azóta kerül az ördög minden helyet, ahol patkó van kiakasztva.

NÉMETH ISTVÁN

Megpatkolt KÖRÖM

Kiskorodban talán te sem szeretted a körömvágást, mert attól féltél, fájni fog. És ha folyton elrángattad a kezedet, elő is fordulhatott, hogy édesanyád véletlenül túl rövidre vágta a körömöt, és belenyisszantott az eleven bőrbe. Pedig biztosan már akkor is tudtad, hogy maga a köröm nem tud fájni és vérezni, hiszen nincsenek benne sem erek, sem idegek. Ugyanezért nem fáj a lónak sem a patkolás.

Nagyon-nagyon régen, sok millió évvel ezelőtt a lovaknak még ugyanúgy öt ujjuk volt mind a négy lábukon, ahogy nekünk a kezünkön-lábunkon. A fejlődés során csak a középső ujjuk erősödött meg, a többi lassan egyre kisebb és rövidebb lett. Elcsökevényesedett. Ezért a lónak nem húsz körme van, mint az embernek, hanem csak négy „körme”,

pontosabban négy patája. A pata lényegében megfelel a mi körmünknek, de nemcsak egy oldalról borítja az ujj végét, hanem három oldalról veszi körbe.

A körmünket azért kell időnként levágni, mert gyorsabban nő, mint ahogy kopik. A vadon élő lovak - például az amerikai musztángok - patáját nem kell vágni, mert amilyen tempóban nő, olyan mértékben kopik is az állandó használatban. Őseink a honfoglalás előtti időkben - más nomád lovasnépekhez hasonlóan - nem használtak patkót. Magát a „patkó” szót is csak a Kárpát-medencében, a letelepedést követően, a velünk élő szláv népektől vettük át.

Csak a köves utak kiépítése után terjedt el a lovak patáinak „vasalása”. A kövezett, aszfaltozott, lebetonozott utakon járó lovak patája ugyanis gyorsabban kopik, mint a prérin száguldozóké - s olykor ferdén kopik -, ezért védeni kell. Ezt a célt

szolgálja (több más között) a patkolás. A patára erősített patkó alig kopik, hiszen vasból van.

Így azonban az eredeti probléma fordítottja jelentkezik, hiszen a patkó védelmében a pata egyáltalán nem kopik, viszont természetesen folyamatosan növekszik. Így egyre hosszabb lesz a pata, s ettől megváltozik a ló lábának állása, s bizonytalanná válhat az állat járása. Ezért 6-8 hetente le kell venni a patkót, és „pedikűrözni” kell a lovat. A pata vágását persze nem kisollóval végzik, hanem erre a célra kialakított éles késekkel, fogókkal és reszelőkkel. A patareszelő akkora, hogy bajosan férne el az iskolatáskádban.

Van a patkolásnak más hátrányos következménye is. A patkó olyan, mint egy abroncs; merevvé és mozdulatlaná teszi a patát. Pedig a pata természetes körülmények között - az állat súlya miatt - minden lépésnél kicsit szétterül (nagyobb lesz az átmérője), aztán összehúzódik. Ezt a ki-becsukódást az teszi lehetővé, hogy a pata alján van egy hátrafelé nyitott, V-alakú bemélyedés - a „nyír” -, amely puhább, tágulékonyabb, mint a pata külső fala. Ez a lépésenként lüktető patamozgás segíti a lábak vérkeringését. Illetve segítené, ha nem gátolná meg a patkó.

Hogyan szögelik fel a patkót a ló patájára?

Először hozzáméri a kovács a nyers patkót a ló patájához, majd felhevíti, s kalapálással igazít az alakján. Ezután - már nem izzó, de még forró állapotban - egy-két másodpercre hozzászorítja a ló patájához. Ekkor a pata szaruanyaga kicsit megég és büdösen füstöl. (Minden, ami szaruból van - haj, szőr, karom, köröm, pata, szarv - nagyon büdös, ha ég.) Így állapítja meg a kovács, hogy a

patkó mindenütt jól érintkezik-e a pata kemény szélével. Hiszen ahol nem pörköldött meg, ott nyilván nem simult a patkó a pata aljához. Ezután ismét felizzítja a patkót, s most már a végleges méretére és alakjára kalapálja. Megvárja, amíg kihűl, aztán felszögezi.

A szögelés kényes művelet, mert egyáltalán nem mindegy, hova és milyen irányban verik be a szöget. Ha jól csinálják, az alulról bevert patkószög hegye kibújik a pata falán - a peremétől jó ujjnyival feljebb -, ahol oldalra kalapálják vagy lecsípi a végét, s úgy kalapálják el. Eljátszhatunk a gondolattal, hogy ugyanezen a módon a te hosszúra növesztett körmöd kiálló végét is meg lehetne „játékból” patkolni egy vékony, félkör-alakú fémlappal, csak arra kellene vigyázni, hogy a pici szögek mind a köröm szabad részén menjenek keresztül, nehogy fájjon.

Nagy hiba, ha a kovács a patkószöget a pata falától kicsit távolabb - az ún. fehérvonalon belül - veri be, mert akkor ott élő, eleven részt is ér, ami a lónak már fáj. Ha az ilyen rosszul bevert szöget nem távolítják el, a ló akár egész életére megsántulhat.

- Nézz utána, milyen munkákat végzett a kovács régen! Ha ismersz kovácsmestert, faggasd ki!
- Mi a patkó és az elpatkolt szó eredete? Járj utána!
- Biztosan láttál már megpatkolt tojásokat. Némelyik szinte remekmű. Keress róluk képeket az interneten!

VICTOR ANDRÁS

Átverés az egész

Varázsolok a szerencsepatkóval, amit Gábortól vettem.

Varázsolok, hogy a matekfelmérőm ötös legyen, de a matekfelmérőm egyes lesz,

varázsolok, hogy Gréta mellém üljön a menzán, de Gréta Tomi mellé ül,

varázsolok, hogy láthassam a cirkuszban a bűvészt, de anya nem mondja, hogy megnézhetem.

Visszaviszem a szerencsepatkót, mert a szerencsepatkó nem működik,

Gábor végighallgat, aztán kinevet, mert a szerencsepatkó igenis működik,

de nem tanultam a felmérőre, oda se néztem Grétára, és meg se kérdeztem anyát a cirkuszról, és ha semmit sem csinálok, akkor a szerencsepatkó sem segíthet, hiába működik.

Nem hiszek Gábornak, de teszek még egy kísérletet a szerencsepatkóval.

Újra varázsolok, aztán dühösen megtanulom a matekot, és a javítóm ötös alá lesz,

újra varázsolok, aztán rámosolygok Grétára a menzán, és Gréta leül mellém,

újra varázsolok, aztán megkérdezem anyát, és anya nem enged el a cirkuszba,

és ez is szerencse, mert Gábor másnap lógó orral meséli,

hogyan megnézte a cirkuszban a bűvészt,

de rettenetesen unalmas volt, és végig látszott:

átverés az egész.

NÉMETH BÁLINT

Kitalálós

Van, akinek lábra való,
Macskakövet kopogtató,
Út porában elhagyva,
Morcog majd a jó gazda.

Van, akinek omlósan jó,
És vele habos kakaó,
Mikor mákos melegen
A sütőből kiveszem.

Van, aki hátrahajítja,
Van, aki házában tartja,
Szerencse hogy elkísérje,
Legyen tele az erszénye.

Lehet lábon,
lehet tálon,
Fekhet úton,
függhet házon,
Tudod-e, hogy
mi ez a szó?
Bizony nem
más, mint a ...

SALGÓ NÓRA

LÁSZLÓ LUCA
rajzai

Körmét mereszti

A villanyoszlopon öreg varjú ül,
reggel óta mozdulatlan, egyedül.

Hosszú hallgatás után azt mondja: „kár”,
bizony kár, hogy a környék olyan sivár.

Hirtelen gondol egyet és felröppen
lomhán, eltűnik a gríz-sűrű ködben.

Nyoma vész, csak hangját hallani messzi,
míg a fagy némán a körmét mereszti.

Szél nyekergeti a vén gesztenyefát.
Egy-egy kósza hang... majd hosszú némaság.

FECSKE CSABA

JÉG hátán

Földünk északi, hófödte, rendkívül hideg területei a legtöbb ember számára lakhatatlannak tűnnek. Az itt élő népcsoportok, az eszkimók azonban az évezredek folyamán alkalmazkodtak a nehéz körülményekhez.

Az *eszkimó* kifejezéssel a Grönland, Kanada, Alaszka és Szibéria sarkvidéki területein élő népcsoportokat jelöljük. A szó jelentése vitatott, de a legelterjedtebb a „nyershús evő”. Az elnevezést némely népcsoport sértőnek tartja, helyette az *inuit*, azaz „emberek” szót használja. Az inuit többes szám, a csoport egyes tagja *inuk*.

Az inuit nyelvre jellemző a szófüzerek képzése, vagyis több szó összekapcsolásával az egész mondatot egy szónak ejtik. Ezért nem igaz az elterjedt állítás, hogy több száz szavuk van a óra. Például a „pignatoqwas” jelentése: hó, amin lehet szánon közlekedni.

Szerszámaikat, felszereléseiket, túlélési módszereiket, vallási hiedelmeiket a fagyos, kopár vidék és az időjárás határozta meg. Tisztelték az állatokat, a tájat, a növényeket is, hitük szerint ugyanis mindennek lelke van. Egyszerű szertartásaikat nagyon komolyan vették – úgy vélték, ha bármelyiket elmulasztják,

a megbántott lelkek bosszút állnak, és például sikertelen lesz a vadászat, ami az egész közösség megmaradását veszélyezteti.

A hosszú téli estéket gyakran töltötték meséléssel. Az egyik, máig élő monda szerint, az északi fény játék az elhunyt ősök lelkének tánca. Egyes eszkimó csoportok szerint a fények füttyszóra levágják az ember fejét. Mások varázslatos lényeknek vélték a fényeket, olyan szellemeknek, akik segítik a vadászatot és a sámánokat.

Hitük szerint a sámánok a szellemekkel kapcsolatba lépve gyógyítottak, befolyásolták az időjárást vagy biztosították a jó vadászatot.

Az eszkimók vadászó, halászó, gyűjtögető életmódot folytattak. Elsősorban fókát, bálnát, agyaras cethalat, rénszarvast, különböző halakat és madarakat, jegesmedvét fogyasztottak. Az elejtett állat minden részét, a belsőségeket – kivéve a jegesmedve máját, amit mérgezőnek tartottak –, a csontvelőt, sőt a fóka tápláló bőrét is megették, többnyire nyersen,

esetleg szárítva vagy erjesztve. A csontokból, inakból és bőrökből mindennapi használati tárgyak és a túlélésükhöz elengedhetetlen, többretegű szőrmeruházat, csizmák, hótalpak készültek.

A táplálékot és a javakat egyenlően szétosztották a családban, szükség esetén az egész közösségben. Természetes volt, hogy gondoskodnak egymásról.

A családok vagy az átmenetileg összeállt nagyobb csoportok állandóan vándoroltak, követve a különböző területekre jellemző állatok vonulását. Télen hatalmas távolságokat tettek meg kutya vontatta szánokon. A szánok váza az elérhető anyagoktól függően készülhetett uszadékfából, csontokból vagy akár fókabőrbe tekert fagyott halakból.

A kutyák fontos szerepet játszottak a foka- és jegesmedve-vadászatban. A legnagyobb hóviharban is bízni lehetett bennük, mindig visszataláltak a táborokhoz. A téli vándorlás során hótömbökből egy óra alatt felépítették kupola alakú, menedéket nyújtó szállásukat, az iglut. Az iglu az eszkimók nyelvén emberi szállásra alkalmas építményt jelent, függetlenül anyagától, méretétől, formájától. (Tehát valószínűleg te is egy igluban olvasod most ezt az írást.)

Egyetlen fényforrásuk, ami meleget is adott, a zsírkőből faragott lámpa volt. A 30-60 cm hosszú, vastag falú tálkában fókazsirt égettek. Kanócot zsírral átitatott, sodrott mohából, tőzegből készítettek.

Nagy gyakorlatot igényelt a tűz folyamatos táplálása, amit a lányok már gyerekkoruktól megtanultak anyjuktól.

Az enyhébb, nyári hónapokban fókabőrrel fedett sátrakat építettek vándorlásaik során. A vadászat mellett ehető vadnövényeket, bogycát, tengeri algát is gyűjtöttek. Hordalékfából és fókabőrrel épített egyszemélyes kajakokkal közlekedtek és vadásztak a férfiak. A család és a felszerelés szállítására nagyobb, lapos fenekű csónakokat építettek.

Az eszkimók élete az utóbbi néhány száz évben jelentősen megváltozott. Az európai bálnavadászok, telepesek, hittérítők megjelenésével megkezdődött az inuit kultúra, életforma hanyatlása. Korábban ismeretlen betegségek pusztítottak, az európai civilizáció hatására hagyományaik fokozatosan eltűntek, a rájuk kényszerített vallási nézetek és az európaiak által terjesztett alkohol egyre kiszolgáltatottabbá tette őket. Végül politikai érdekekből arra kényszerítették őket, hogy végleg letelepedjenek.

Manapság már alig maradtak szabad, önellátó, vándorló inuit csoportok az északi, hófödte tájakon.

KRICSFALUSSY BEÁTA

Tele van az erdő hóval

Az erdő nemcsak fák sűrű csoportja, hanem ősi jelkép is. Réges-régen az ember lakta helyek körül szinte mindenhol volt erdő, amiben el lehetett tévedni, és ezer veszély leselkedett a vándorra. Az emberi képzelet benépesítette az erdő világát, nevezték vadonnak, és a sok fa miatt rengetegnek is.

A pogány magyarok szent ligeteket alakítottak ki, ahol ünnepekkor áldozatokat mutattak be isteneiknek. A fiatal legények beavatási szertartását is az erdőben tartották. Mielőtt a felnőttek közé fogadták őket, egy időre az erdőbe kellett vonulniuk, és a természet erőit, a vadak szokásait megismerve egyedül gondoskodtak magukról. Ha a kitűzött idő elteltével épségben visszatértek, megkapták a felnőtt férfiak megillető övet és jogot, hogy a közösség

döntéseiben részt vegyenek.

A kereszténység elterjedése után üldözték a pogány vallás gyakorlóit, ezért akik nem vették fel a kereszténységet, a nehezen megközelíthető erdők mélyén alakították ki áldozati oltáraikat. Az erdő később befogadta a keresztény remeteket és szenteket is, akik a világ elől menekültek. Kolostorokat, zárdákat emeltek az erdő rejtekében. A pilisi erdőségben alapította Boldog Özséb a pálos rendet, ott rakta le a kolostor alapjait.

A honfoglalás idején a Kárpát-medencét még sűrű erdőség borította. Az erdők később királyi és egyházi tulajdonba kerültek, és nagy területen kivágták a fákat, hogy a földet megműveljék. Néhol úgy elfogytak a fákat, hogy magról kellett újabb erdőt telepíteni. Eresztvénynek, tilalmasnak nevezték ezeket a telepített erdőket, onnan tilos volt a fákat

kivágni. Erdővédő törvényekkel igyekeztek megfékezni a pusztítást, ami az egész Kárpát-medence biológiai egyensúlyát fenyegette. Az erdő kivágásával nemcsak a fák pusztulnak el, nemcsak a vadak, madarak, az élőlények, növények, virágok sokasága tűnik el, halálos sebet kap a tágasabb környezet is.

Az erdőt a Föld hajának is nevezték. A néphit szerint, ha a boszorkányok titkát a lucaszékről kileső embernek menekülnie kellett a felbőszült banyák elől, elég volt egy fésűt a háta mögé dobni, és az nyomban olyan sűrű erdővé változott, hogy a boszorkányok sem tudtak áthatolni rajta.

A mesékben, legendákban titokzatos lények, tündérek, varázslók, szellemek, táltosok népesítették be az erdőt. Ott lakott az Erdőkirály, a vad öreg, aki a fákra és vadakra vigyázott. Ott élt a hosszú hajú, hosszú körmű erdei leány, aki gyakran tévútra vezette az őt követő vándorokat, és soha többé nem találtak haza. Egy régi szólás szerint, ha valaki „erdőbe küld” egy másik embert, azzal letéríti a helyes útról, esetleg a halálát kívánja.

A mesékben az erdő közepén áll a Világfa, melynek hetedik szintjén arany palota csillog körülötte arany erdővel, ahová aranyszörű paripán ugrat fel a mesehős. Ott mérköztek meg egymással a táltosok, ott volt az alvilág bejárata, ahol a sárkányok közlekedtek, zsákmányukat cipelve a két világ határán.

Bár a népdalok legtöbbször a zöldellő, virágzó erdőről szólnak, az alábbi magyarszentmártoni dalszöveg a téli erdő sötétjét festi le:

Tele van az erdő hóval;
Sok bajom van a fakóval;
Söpped jobbra, söpped balra;
Mikor érünk az udvarra?

Valahun egy varjú károg;
Ide s tova botorkálok.
Sír a lovam, sírok magam;
Az haragnak napja ma van.

PÁNTI IRÉN

Növények – telelők, télállóak

Képzeljétek el, hogy a januári hidegben kint álltok ruha nélkül, mozdulatlanul a kertben, és körülöttetek csak lombtalan, kopár fák, cserjék meredeznek!

Mennyi ideig bírjátok?

Valószínűleg nem sokáig, főleg, amikor a hőmérséklet fagypont alatt van. Jobb, ha meg sem próbáljátok! Ha mégis megtennétek, egy idő után be tudtok szaladni a fűtött szobába. A növények azonban általában helyhez kötöttek, nem tudnak elmenekülni, elbújni a hideg és a fagy elől. A különböző éghajlati környezetből származó növények sem egyformán viselkednek a hidegben. A meleg éghajlatról származók sokkal érzékenyebbek. Szobanövényeink többsége ilyen, ezért ezeket óvjuk a hidegtől. Nyáron, a hosszabb, napsütéses, meleg napokon, amikor kellő mennyiségű víz van a környezetben, a növények nagy ütemben termelik a szerves anyagokat, építik testüket, erőteljesen növekednek. Télen nemcsak a hőmérséklet csökken, hanem a nappalok is rövidülnek, kevesebb fény éri a növényeket, vízhez is nehezebben jutnak. Az egyévesek el is pusztulnak, míg az évelők „álomba” merülnek: nyugalmi állapotba kerülnek, növekedésük leáll, leveleiket is elvesztik. Az örökzöldek a tél folyamán is megőrzik lombjukat, vagy legalább egy részét, mert a hidegre és a nedvesség elvesztésére kevésbé érzékenyek. A fenyőféléknek keskeny tűleveleik vannak, más örökzöldek szélesebb, de kemény, viaszos felületű levelekkel védekeznek a hideg ellen. Az örökzöld *rododendron*nak még a tél előtt kifejlődő virágbimbói is fagyállóak.

Egyes növények télen mutatják legszebb arcukat. Ilyen az alpesi vagy *havasi hanga*, ez a fagyűrő törpecserje, melynek egyes fajtái dacolva a hideggel, már december elején virágba borulnak a téli csapadékos területeken. A *varázsmogyoró* fajokat úgy is emlegetik mint sokoldalú, téli szépségeket. Sokoldalúnak azért nevezhetők, mert egyes fajainak virágai nemcsak bódító illatot árasztanak, hanem színeik is nagyon különbözőek. Virágaik szirmlevelei fagy idején bepöndörödnek, magasabb hőmérsékleten ismét kiegyenesednek. Ritka tulajdonsága egyes kontyvirágféléknek, hogy torzsavirágzatuk hőtermelésre képes, így a virág hőmérséklete akár 10 fokkal is magasabb lehet. De ennek nem a fagy kivédése a célja, hanem az, hogy a virág - egyébként nem kellemes - illatanyagait elpárologtassa, magához csalogatva ezáltal rovarbeporzóit.

A téli hideget egyes növények a felszín alatti szerveikkel élik túl. A *tulipánok* és a *krókuszok* elvirágzásuk után elvesztik a föld feletti részeit. A tavasz és a nyár során gyűjtött energia a föld alatti hagymákban tárolódik. A *hóvirág* hagymáját már az első melegebb napsugarak életre keltik, friss, kelő hajtása a fagyott talajon, a hótakaró maradékán is áttör és már februárban kivirágzik.

A hideg túlélőművészeit a sarkvidékeken vagy magashegységekben kell keresni, ahol a végtelen jég- és hómezőkön is van növényi élet. Az Antarktiszon mínusz 70-80°C-on is élnek mohák és fűfélék. Egy bizonyos cserjeszerű somfaj - bár nem a sarkvidékek lakója - még a mínusz 196°C hőmérsékletű cseppfolyós nitrogénbe mártást is túléli, s ezzel méltán a fagyűrő növények bajnokai közé tartozik, jónéhány fásszárú társával együtt.

SZIGETI ZOLTÁN

A Mumus

Emlékszel még a Nagy Mumusra?

Úgy mesélte nagymamuska,
hogy ott lakik a zegzugokban, kredenc alján, kályhalyukban,
és olyan, mint Miska, az öreg kandúr, mert mindig alszik, szusz mákolva,
olyan, mint Tubi, a kövér galamb, hiszen a szárnya épp csak bírja,
olyan, mint Sárga, a vekkeróra, amikor rikolt bolond módra,
és olyan, mint... Milyen is?
Senki se tudja!

Emlékszel még a Hős Mumusra?

Beteg voltál, és nagymamuska
elindult orvost házhoz hívni, telt-múlt az idő, és nem volt senki,
aki a lázadat csillapítsa,
vigasztaljon, mesét mondjon, rosszkedvedet szertefűjja,
párnádat púpozva igazítsa,
vizet adjon, melléd üljön, takaródat feljebb húzza,
nem volt senki... Ó jaj, senki.

Olyan nagy üres csend hullott a házra,
mintha az idő is hőkölne, megállna -
s a szíved nagyot dobbant.
Magad is hallottad, saját füleddel: dobban.

A Mumus felébredt, az ágy fölé hajolt,
az öreg szekrény ripp-ropp ropogott,
a szoba ablakán megcsúszott és félre
vetődött a nap kora esti fénye...

A Mumus előbújt, felmagasodott,
ágy, szoba és ház - mind összébb húzódott,
ágy sarkában Mackó fél lábára billent,
pilinckázott szegény,
nagyon reszketett.

Itt van Mumus, a Nagy Mumus,
fuss, ha futni tudsz,
bújj, ha bújni tudsz...!
Nem tudsz?
Nyisd ki kerekre mind a két szemed!

Bizony,
nem volt ő sem Tubi, sem vekker,
nem volt még csak Miska sem, orrára a cvikkert,
illessze fel, aki mondta, mert nem látta Mumust jól!
Tényleg, akkor milyen volt?

Nos -
kicsit hosszúkás, kicsit kerekded,
szikár és pufók, öreg és gyermekded,
sima bőrű, tarka szőrű,
krumpliorrú, harkálycsőrű
nagy pocakos dalia,
csontos izompacsirta!

Vagy tán mégse...? Rosszul mondom?!

Olyan volt,
mint egy hús, simító kéz,
mint a telihold, ha nagy komolyan néz,
mert szereti, ha rend van, ott lenni, hová rálát -
és a Nagy Mumus most elhúzta a száját!

„Ejnye, mit látok!?” mondta (vagy gondolta?),
s nem tévovázott, azonmód és nyomban
homlokodról,
mellkasodról,
torkodról és
fülcimpádról,
minden egyes porcikádról
az égő, szurkáló, táncot járó Lázat
lesöpörte, lecsupálta,
majd hatalmas száját tátva
bekapta és lenyelte!

Mumus a Lázat megette!

Aztán, mint aki jól végezte dolgát,
megvakarta krumplicsőrű orrát,
szusszantott,
böffentett,
rád nézett,
és egy „viszlát”-ot sem nyekkenve
köddé vált. Nincs már itt! Mióta már nagy
vagyok, egyedül alszom el.

Piroslott az ég alján az este,
nagy mama és doktor majdnem elestek,
úgy siettek be a házba, úgy szaladtak a szobádba,
egészen az ágyadig,
izgalomban, hogy találjanak, milyen forrón, milyen lázban,
égő pírrel arcodon.

Doktor Bácsi, „csitt!”, így szólott, lehajolt és megtapintott,
„hűvös homlok!”, és mosolygott,
jól tudva, amit tudni

lehetett a kalandból:

- Rendben lesz már... Hagyjuk aludni!

KÁLLAY KOTÁSZ ZOLTÁN

TÖRÖK ESZTER rajzai

VÁMPÍROK

Este Anya jóéjtpuszt ad,
és halkán becsukja a szobám ajtaját.
Egészen kicsire gömbölyödök
a takaró alatt, és próbálok
nem gondolni a vámpírokra,
akik kinn a sötétben csak arra várnak,
hogy ha felkelnék, elvigyenek,
és reggelre én is zombi legyek.
Szorosan átölelem a babámat,
nemcsak játzsásiból, hanem
igazán, mert a meleg fészekben
az én babám nőni kezd,
először csak akkorára, mint én,
aztán túlnő engem is, úgyhogy fekve
már nem is fér el mellettem,
ezért az ágyam szélére ül.
És amikor éppen olyan nagy lesz,
mint Anya, a fülembé súgja,
hogy becsukhatom a szemem,
elijesztette a vámpírokat.

SOMFAI ANNA

*Veled is előfordul, hogy szörnyeket
képzelsz a sötét szobába vagy a falon
túlra, akik csak arra várnak, hogy
lehunyd a szemedet? Mi segít ilyenkor
az elalvásban? Készíts képes-szöveges
leírást és küldd el a szerkesztőség
postai vagy elektronikus címére
2016. február 12-ig!
A leggondosabb munkák alkotóit
megjutalmazzuk!*

Csináld meg a szerencsédet!

Ebben a Szitakötőben sokat olvashattál a szerencséről, és hogy a szerencsepatkó varázsereje valójában benned rejlik. Csupán meg kell találnod az önbizalmad, és elhinned, hogy ha kitarúan küzdesz a célodért, előbb-utóbb eléred. Jó, ha van azért egy kabalád, ami segít, amikor elbizonytalanodsz vagy elfáradsz.

Mivel mindenki a maga szerencséjének kovácsa, a legjobb kabala az, amit magad készítesz. Nem árt, ha míg dolgozol rajta, néhányszor elmormolod magadban, mire vágysz leginkább. (Okos ember persze olyan célt tűz ki maga elé, ami ha sok munkával is, de megvalósítható!)

A kabalához válassz tartós anyagot (például fa; agyag vagy gyurma, amit kiégethatsz; vastagabb textil, bőr) és csak akkora legyen, hogy

kényelmesen elférjen a zsebedben, tolltartódban vagy a markodban – mert szükség esetén így bármikor előveheted, belekapaszzkodhatsz.

Kabaládat fotózd le, írd le, hogyan és miből készült, majd a képet és a leírást küldd el a szerkesztőség postai vagy elektronikus címére

2016. február 12-ig!

A legszebb munkák beküldőit megjutalmazzuk!

